

ΕΥ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Δικηγόρου

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΠΑΡΟΧΗΣ “ECHANGE”¹ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

α) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με την εργασία του G.F. Cole² το σύστημα διοίκησης της ποινικής δικαιοσύνης θεωρείται ως ένα σύνολο αμοιβαίων παροχών, ανταλλαγών ανάμεσα στα όργανά του. Η προσέγγιση της υπό εξέταση έννοιας γίνεται πιο εύκολα με τη χρησιμοποίηση δύο διαφορετικών τύπων αλληλοδράσεων, τη συνεργασία (cooperation) και τη διαπραγμάτευση (négociation). Οι προαναφερόμενοι τύποι αλληλοδράσεων ανάμεσα στα διάφορα όργανα του συστήματος εγκαθιστούν μια ισορροπία ανάμεσα στις προτεραιότητες-θέσεις του κάθε οργάνου (objectifs déclarés) και τις αρχές του συστήματος (finalités). Η έννοια του συστήματος λειτουργεί λοιπόν σαν ένα επινόημα που αποτελεί ένα κατάλληλο πλαίσιο για να μπορέσουμε ν' αντιληφθούμε πιο συστηματικά τα φαινόμενα της αμοιβαίας παροχής.

Διαλέξαμε δύο διαφορετικούς πόλους ανάλυσης· ο ένας είναι περισσότερο μακροκοινωνιολογικός ενώ ο άλλος καθαρά μικροκοινωνιολογικός. Ο πρώτος φιλοδοξεί να δείξει τις σχέσεις ανάμεσα στο ποινικό σύστημα και στο ευρύτερο περιβάλλον του συστήματος, ο δεύτερος ενδιαφέρεται να δείξει την πλούσια προσφορά της έννοιας της πρακτικής μέσα στο ποινικό σύστημα.

β) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ, ΩΣ ΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Το τοπικό στοιχείο και η σημασία του τονίστηκε ιδιαίτερα στη

διεθνή Διάσκεψη της Βαρκελώνης (1987) με θέμα τη «μείωση της ανασφάλειας στην Ευρώπη»³. Στο ίδιο πνεύμα ενδιαφέρον παρουσιάζει η Απόφαση (résolution) 205 (1989)⁴ για τη μείωση της ανασφάλειας στις αστικές περιοχές, απόφαση που φιλοδοξούσε να παίξει ενεργητικό ρόλο στη μελλοντική Διάσκεψη που έγινε στο Μοντρεάλ για τη χάραξη τοπικών στρατηγικών με σκοπό την πρόληψη της εγκληματικότητας στο αστικό περιβάλλον⁵.

Η Σύσταση R. (87) 19 του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέμα την οργάνωση της πρόληψης της εγκληματικότητας⁶ συστήνει την ενθάρρυνση πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο από διάφορους οργανισμούς για την πρόληψη της εγκληματικότητας. Σ' αυτό το πλαίσιο ένα εθνικό γενικό όργανο⁷ (π.χ. ένα Συμβούλιο Πρόληψης Εγκληματικότητας) παίξει περισσότερο το ρόλο συντονισμού, χάραξης ευρύτερων στρατηγικών στόχων, χρηματοδότησης και τεχνικής υποστήριξης.

Η Ch. Lazerges στην 4η Σύνοδο Αντεγκληματικής Πολιτικής (Μάιος 1990)⁸ στο Στρασβούργο, αναφέρθηκε, με βάση κυρίως την ανάλυσή της για την πόλη του Μονπελιέ, σε μια μορφή «τοπικής συμμετοχικής ποινικής πολιτικής»⁹ (politique criminelle participative) που θα οδηγήσει σε πόλεις πιο αλληλέγγυες (Partenariat pour des villes plus solidaires).

Η δέκατη-ένατη Διάσκεψη Εγκληματολογικών ερευνών που έγινε στο Στρασβούργο (Νοέμβριος 1990) με θέμα «Νέες Κοινωνικές Στρατηγικές και το Σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης»¹⁰, τόνισε ιδιαίτερα το τοπικό στοιχείο (échelon local) ως το προνομιούχο επίπεδο εφαρμογής των διαφόρων πολιτικών πρόληψης του εγκλήματος.

Παρατηρείται λοιπόν μια αυξανόμενη τάση ανάπτυξης τοπικών στρατηγικών αντεγκληματικής πολιτικής σαν μια λύση στο πρόβλημα του ολοένα και αυξανόμενου αισθήματος ανασφάλειας¹¹ που έχει κατά μεγάλο μέρος τη βάση του στη μικρή εγκληματικότητα, σε μια εποχή, όπου στον αντίποδα του τοπικού, αναπτύσσεται ένα συγκεντρωτικό πλαίσιο από διάφορες ομάδες, όπως π.χ. Trevi-Rompidou για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας του εμπορίου ναρκωτικών, ενάντια γενικότερα σ' αυτό που αποκαλείται οργανωμένο έγκλημα.

Στην προαναφερόμενη δέκατη ένατη Διάσκεψη οι F. Bailleau

και G. Garioud (Γαλλία) αγγίζουν την καρδιά του προβλήματος αναφέροντας πολύ εύστοχα ότι αυτό που είναι νέο στις νέες στρατηγικές είναι η ενεργοποίηση νέων φορέων κοινωνικής δράσης που μπορεί να οδηγήσει σε συναγωνισμούς· έτσι απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η έρευνα του τρόπου συνεργασίας ανάμεσα στους φορείς¹². Ο G. Maire (Αγγλία) επισημαίνει ότι τα διάφορα όργανα, κρίκοι του ποινικού συστήματος, έχουν διαφορετικούς στόχους, διαφορετικές προτεραιότητες ανάλογα με τη διαφορετική εκπαίδευση, τη διαφορετική επαγγελματική ιδεολογία και κουλτούρα του κάθε οργάνου. Ο εισηγητής αναφέρει στη συνέχεια, ότι αν υπάρχουν αντιθέσεις ανάμεσα στα όργανα του ίδιου συστήματος, αντιθέσεις που δυσκολεύουν την επιτυχία μιας Multi-Agency προσέγγισης, μπορούμε τότε εύλογα να φανταστούμε τα προβλήματα που θα προκύψουν στον τρόπο συνεργασίας ανάμεσα στα όργανα του συστήματος και σε μια γκάμα κοινωνικών φορέων, οργανισμών και ομάδων που βρίσκονται έξω από το παραδοσιακό σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης¹³. Ο Mercheri αναρωτιέται πώς θα μπορεί να βάλει κανείς στο ίδιο επίπεδο υπηρεσίες τόσο ισχυρές όπως της Δικαιοσύνης, της Αστυνομίας με τις κοινότητες συλλόγων· η έκθεση Bonnemaision για τη Γαλλία θέλησε να ξεπεράσει τους διαχωρισμούς, αλλά δεν ξεπέρασε τα εμπόδια των μέσων¹⁴. Υπάρχει λοιπόν ένας προβληματισμός, αφού τις περισσότερες φορές η συνεργασία δεν ξεκινά με ισόδυναμους όρους και υπάρχει ανισότητα εξουσίας ανάμεσα στους κρατικούς οργανισμούς και στις ιδιωτικές, εθελοντικές ομάδες¹⁵. Η κριτική του Gordon για τον κίνδυνο μιας αλχημείας, όπου η αστυνομία, έχοντας έναν αρχηγικό ρόλο συντονισμού των άλλων φορέων στην κοινότητα, διεισδύει και ελέγχει την τοπική κοινωνία, είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική¹⁶.

Το τοπικό δεν πρέπει να νοείται μόνο με μια στενή τοπογραφική κυριολεκτική ανάλυση, όπου τονίζεται η γεωγραφική διάσταση μιας συγκεκριμένης περιοχής στην οποία ενεργοποιούνται διάφοροι φορείς που συνυπάρχουν σ' αυτόν τον χώρο. Είναι περισσότερο ενδιαφέρον να χρησιμοποιήσουμε το τοπικό με μια μεταφορική ανάλυση, όπου εξετάζονται οι σύνθετες σχέσεις που συνυφάνονται τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών και φορέων που συμμετέχουν στα προγράμματα πρόληψης της εγκληματικότητας, οι συγκλίσεις τους, οι αντιθέσεις τους, οι σιω-

πηρές ή ρητές κατανομές αρμοδιοτήτων, οι συγκρούσεις για τα όρια δραστηριοτήτων του καθενός. Σύμφωνα με τον Guy Houchon η μεθοδολογική ενότητα ανάλυσης στο επίπεδο του τοπικού συμπυκνώνεται στο επίπεδο του δικτύου¹⁷ (reseau, network). Η έννοια του δικτύου (όρος που η καταγωγή του βρίσκεται στο χώρο της αγγλικής κοινωνικής ανθρωπολογίας) παραπέμπει σ' ένα σύνολο δεσμών ανάμεσα σε διάφορους φορείς κοινωνικής δράσης οι οποίοι διαμορφώνουν μια βάση ενεργοποιήσιμων πόρων, για την πραγματοποίηση ειδικών στόχων σε ειδικές συνθήκες. Αναπτύσσεται κατ' αυτόν τον τρόπο ένας καινούριος τύπος κοινωνικής «εταιρικότητας». Η έννοια λοιπόν της αμοιβαίας παροχής ανάμεσα στους διάφορους φορείς που βρίσκονται μέσα και έξω από το ποινικό σύστημα, όπου κάθε φορέας συνεισφέρει σ' ένα ορισμένο μέτρο, στο βαθμό που υπάρχει η αναγκαία μόνο κυκλοφορία της δεοντολογικά μεταβιβάσιμης πληροφορίας σε συνδυασμό με το σεβασμό της επαγγελματικής υποχρέωσης γύρω από ένα κοινό τιθέμενο στόχο, είναι πιο εύκολα προσεγγίσιμη με τη χρησιμοποίηση του όρου του δικτύου.

γ) Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΟ-ΚΑΝΑΔΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ PLEA-BARGAINING

Η πρακτική αυτή¹⁸ δείχνει μια μορφή διαπραγμάτευσης ανάμεσα σ' ορισμένους φορείς του συστήματος, όπου οι φορείς αναγνωρίζουν ότι θα πρέπει να επιτευχθεί μια μορφή συμφωνίας, γιατί υπάρχει ένα ρίσκο για τον καθένα χωριστά, ώστε η υπόθεση να στραφεί εναντίον του. Έτσι είναι συμφέρον για όλους να βρεθεί ένας κοινός τόπος ισορροπίας.

Στο αμερικανικό λοιπόν σύστημα όπου υπάρχει αυτή η αντιπαλότητα ανάμεσα στην υπεράσπιση και στην κατηγορούσα αρχή, η τελευταία εμφανίζεται να έχει κι αυτή συμφέρον για τη διευθέτηση της υπόθεσης και την απόκτηση ενός μικρού μεν αλλά βέβαιου αποτελέσματος.

Για την πρακτική αυτή υπάρχει ένα πλήθος βιβλιογραφίας¹⁹ που ένα μεγάλο μέρος της είναι αφιερωμένο στην κριτική αυτής της πρακτικής. Εμείς θ' αναφερθούμε σε πρόσφατη εμπειρική εργασία (συμμετοχική παρατήρηση και έλεγχος φακέλλων) που έγινε στον Καναδά από την S. Gravel²⁰. Η ανάλυση στηρίχτηκε σε δύο κατηγορίες: η πρώτη αφορά τη διαπραγμάτευση για μικρές υποθέ-

σεις π.χ. κλοπές - διαρρήξεις, η δεύτερη αφορά υποθέσεις ανθρωποκτονίας.

Στην πρώτη κατηγορία, οι διαπραγματεύσεις διακρίνονται κυρίως για τη μικρή χρονική τους διάρκεια και η συζήτηση στρέφεται γύρω από την απόσυρση μερικών κατηγοριών και κυρίως γύρω από την ποινή. Εδώ μπορούμε να πούμε ότι η διευθέτηση των υποθέσεων εμφανίζει το στοιχείο της ρουτίνας. Αντίθετα στη δεύτερη κατηγορία, οι διαπραγματεύσεις διαρκούν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Στην περίπτωση αυτή οι συζητήσεις είναι ιδιαίτερα έντονες για τη μεταβολή της αρχικής κατηγορίας της ανθρωποκτονίας από πρόθεση πρώτου βαθμού κυρίως σε δεύτερο βαθμό ή ακόμα και σε ανθρωποκτονία από αμέλεια. Οι διαπραγματεύσεις σ' αυτό το ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο έχουν βέβαια σαν λογικό επακόλουθο τον επηρεασμό των διαπραγματεύσεων σχετικά με τον καθορισμό της ποινής.

Μια σειρά παραγόντων ιδιαίτερα ενδιαφερόντων για τον εγκληματολόγο, πέρα από το αντικειμενικό γεγονός της ύπαρξης ή όχι συντριπτικών αποδεικτικών στοιχείων, μπορεί να παίξει σπουδαίο ρόλο για την έναρξη αλλά και την επιτυχία ή αποτυχία των διαπραγματεύσεων.

Μπορούμε να επιλέξουμε κυρίως τους εξής:

α) Η αστυνομία μπορεί ν' ασκήσει πίεση στην κατηγορούσα αρχή, αντιτιθέμενη ρητά στην τροποποίηση της αρχικής κατηγορίας, ή στην πρόταση για μια ποινή που κατά την αστυνομία θεωρείται ακατάλληλη· η канаδική έρευνα αναφέρει ότι η θέση της αστυνομίας λαμβάνεται λοιπόν υπ' όψη από την κατηγορούσα αρχή.

β) Η κάλυψη μιας υπόθεσης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης σημειώνεται μερικές φορές σαν ένας αρνητικός παράγοντας, αφού η κατηγορούσα αρχή αρνείται κάθε διαπραγμάτευση με την υπεράσπιση.

γ) Η συμμετοχή των ενόρκων σε περίπτωση δίκης είναι ένας απρόβλεπτος παράγοντας, έτσι τα δύο μέρη, αλλά ίσως περισσότερο ο κατηγορούμενος, προτιμούν τη διευθέτηση.

δ) Τέλος η ύπαρξη ενός καλού συνηγόρου (*un adversaire professionnellement aguerri*) είναι ένας άλλος ισχυρός παράγοντας για τις διαπραγματεύσεις. Η ύπαρξη βέβαια του καλού ή όχι συνηγόρου που μπορεί να πετύχει μια διευθέτηση ή η αδυναμία άλλης επιλογής λόγω του κόστους μιας επικείμενης δίκης μ' έναν καλό συνήγορο ως

παραστάτη, σχετίζονται βέβαια με την οικονομική κατάσταση του ατόμου που εμπλέκεται στο ποινικό σύστημα.

δ) ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Διαλέξαμε την έννοια της αμοιβαίας παροχής για να προσεγγίσουμε σε πρώτο επίπεδο τις σχέσεις σε τοπικό επίπεδο ανάμεσα σε διαφόρους φορείς κοινωνικής δράσης που ενδιαφέρονται για τα ζητήματα της ασφάλειας και της πρόληψης. Η θέση μας δεν είναι βέβαια αντίθετη σ' αυτόν τον ενθουσιασμό από τον οποίο διαπνέονται όλα αυτά τα προγράμματα. Αυτό όμως που θα πρέπει να σημειώσουμε είναι, ότι οι γραφειοκρατικές δομές των διαφόρων οργάνων του συστήματος, η έλλειψη σωστής εκπαίδευσης ή η ύπαρξη μονοσήμαντης εκπαίδευσης, μπορεί να δημιουργήσει μια σειρά διαταράξεων (*perturbations, effets pervers*) στις σχέσεις με τους άλλους φορείς κοινωνικής δράσης που καλούνται πλέον να συμμετάσχουν ενεργά στην κατάστρωση προγραμμάτων για την πρόληψη της εγκληματικότητας και τη διαχείριση του εγκληματολογικού ζητήματος σε τοπικό επίπεδο και έτσι να οδηγηθούμε σε μια αποτυχία. Ιδιαίτερο λοιπόν ενδιαφέρον πάνω σ' αυτήν την προβληματική παρουσίασε η εισήγηση του K. Thurley στην 4η Διάσκεψη Αντεγκληματικής Πολιτικής (Μάιος 1990), όπου τόνισε ότι μόνο μια φιλοσοφία και τεχνικές «μάνατζμεντ», με τις οποίες η προσοχή όλων των τμημάτων στρέφεται σ' ένα κοινό σκοπό, μπορούν να οδηγήσουν στην υπέρβαση του προβλήματος των παραλλήλων γραφειοκρατικών φιλονεικιών²¹.

Η έννοια της αμοιβαίας παροχής σε μικροκοινωνιολογικό επίπεδο και ειδικότερα στην πρόσφατη αναφερόμενη έρευνα για το *Plea-Bargaining*, δείχνει για άλλη μια φορά το περιθώριο ελιγμών (*marge de manœuvre*) που έχουν τα διάφορα όργανα του συστήματος, σε συνάρτηση βέβαια και με την ιεραρχική τους θέση μέσα στο σύστημα. Η προαναφερόμενη έρευνα που θυμίζει προσέγγιση τύπου «Σικουρέλ»²² τονίζει για μια ακόμα φορά την ανάγκη ύπαρξης ποιοτικών ερευνών, τεχνικών και μεθόδων επαγωγικής ανάλυσης, που μπορεί να οδηγήσουν σε μια θεωρία πρακτικών του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, στην κατασκευή δηλαδή αυτού που οι κοινωνιολόγοι αποκαλούν αντικείμενο μελέτης.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για την έννοια “échange” βλ. *Dictionnaire de sociologie* (éd. Arnaud Collin, 1991) υπό τη διεύθυνση του Gilles Ferreol, σ. 68.
2. G.F. Cole, The Decision to Prosecute, *Law and Society Rev.* 1970, σ. 331-345.
3. La prévention de l'insécurité urbaine en Europe, Conférence Internationale à Barcelone 17-20, Nov. 1987, *Actes, Conseil de l'Europe* (Strasbourg 1989).
4. Résolution 205 (1989) sur la réduction de l'insécurité urbaine, Conférence permanente des pouvoirs locaux et régionaux de l'Europe.
5. Conférence Européenne et Nord-Américaine sur la sécurité et la prévention de la criminalité en milieu urbain. Montréal 10-13 Octobre 1989. Déclaration finale, Strasbourg 10 Nov. 1989 CPL/ENN/UP (24) 9.
6. Recommandation no (87) 19, Organisation de la prévention de la criminalité, adoptée par la Comité de Ministres du Conseil de l'Europe le 17 Sept. 1987 et exposé des motifs.
7. Για την Ελλάδα βλ. νόμο 1738/1987 άρθρο 1, με το οποίο συστήθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης «Συμβούλιο πρόληψης της Εγκληματικότητας».
8. Chr. Lazerges, Les problèmes actuels de politique Criminelle, Quatrième Conférence de politique Criminelle, Strasbourg 9-11 Mai, 1990.
9. Chr. Lazerges, La politique Criminelle, éd. “*Que sais-je?*” 1987, σ. 103 κε.
10. Για τη 19η Διάσκεψη, αλλά και γενικά για όλη τη συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Εγκληματολογία, βλ. Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η κοινωνική αντίδραση στο Έγκλημα και τα όριά της* (1991) κε.
11. Βλ. το πρόσφατο και πολύ ενδιαφέρον ειδικό αφιέρωμα του *Déviance et Société*, 1991, τόμ. XV, αριθ. 3 με τίτλο *L'insécurité urbaine et les politiques locales*.
12. F. Bouleau, G. Garioud, Les stratégies sociales visant à éviter la production des comportements criminalisables, εισήγηση στη 19η Διάσκεψη Εγκληματολογικών Ερευνών με θέμα, *Nouvelles stratégies sociales et Système de Justice Pénale*.
13. G. Mair, *Evaluating the Effects of Diversion Strategies on the Attitudes and Practices of Agents of the Criminal Justice System*, εισήγηση στη 19η Διάσκεψη Εγκληματολογικών Ερευνών.
14. H.F. Mercheri, *Prévenir la délinquance* (éd. L'Harmattan 1986) σ. 120.
15. Τίθεται πάντα το πρόβλημα πώς θα κινητοποιήσουμε τους μηχανισμούς που θα διευκολύνουν το διάλογο ανάμεσα στις αρχές και τις ενώσεις των πολιτών. Για τη συμμετοχή (participation) του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική όπου θεωρούμε πιο δόκιμο τον όρο κινητοποίηση (mobilisation), βλ. ενδεικτικά τη σύσταση υπ' αριθ. 7 του 1983 για τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, βλ. επίσης ενδεικτικά: Α. Τσιτσούρα, Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* αριθ. 1, 1988, σ. 32-44 και Στερ. Αλεξιάδη, Η συμμετοχή του κοινού στην πρόληψη της εγκληματικότητας, *Εγκληματολογία* (εκδ. Σάκκουλα 1989) σ. 431-438.
16. P. Gordon, Community Policing Towards the Local Police State, στον Ph. Scraton, *Law Order and the Authoritarian State* (1987) σ. 132-140.

17. G. Houchon, *Les acteurs du pénal hiérarchies ou réseaux*, στον τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Chr. Debuyst, *Acteur Social et Délinquance*, βλ. και γενικότερα παρουσίαση του Διεθνούς Συμποσίου του Καθολικού Πανεπιστημίου της Λουβαίν από Γ. Νικολόπουλο, στην *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τεύχ. 3-4, 1989, σ. 233.

18. Μια άτυπη μορφή “Plea-Bargaining” ανάμεσα στις ιδιωτικές αστυνομίες και σε άτομα που συλλαμβάνονται για κλοπές αντικειμένων (shoplifting) στα πολυκαταστήματα. Είναι μια πρακτική που απεγκλωβίζει το ποινικό σύστημα από τον κίνδυνο ασφυξίας και υπερφόρτωσης στον οποίο βρίσκεται, αφού λίγες μόνο υποθέσεις περνούν στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο πρόσφατος βελγικός νόμος του 1990 για την προσωρινή κράτηση, που στο άρθρο 3 στην ουσία νομιμοποιεί αυτό το είδος πρακτικής. Η ποινή συνήθως μεταφράζεται σ’ ένα είδος διοικητικού προστίμου «εξόδων».

19. Βλ. ενδεικτικά F.D. Cousineau, Jones Verdun (1979), *Evaluating Research into Plea-Bargaining in Canada and the United States, Pitfalls facing the Policy Makers*, *Révue Canadienne de Criminologie*, τόμ. 21, αριθ. 3, σ. 289-309.

20. Sylvie Gravel, 1991, *La négociation des plaidoyers de culpabilité: Une pratique hétérogène*, *Criminologie*, XXIV, αριθ. 2, σ. 6-29.

21. K. Thurley, *Techniques de gestion en politique criminelle*, εισήγηση στην Quatrième Conférence de politique Criminelle, Strasbourg, 9-11 Mai, 1990.

22. Av. Cicourel 1976, *The Social Organisation of Juvenile Justice*, London, Heinemann.